

Рудницький; Центр дослідж. історії ім. Петра Яцика Канад. ін-ту укр. студій Альберт. ун-ту. Київ: Основи, 1994. 6. Промова М. С. Грушевського від імені українських делегатів, проголошена 10 вересня [1917 р. на З'їзді народів у Києві] // Грушевський, Михайло Сергійович. Твори: у 50 т.; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів: Світ, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 60–63. 7. *Грушевський М. С. Якої ми хочемо автономії і федерації*. Київ, 1917. 8. *Дністрянський С. Нова держава* // Антологія української юридичної думки. Київ, 2003. Т. 4. С. 578. 9. *Яковлів А. Основи конституції УНР*. Париж, 1935. 10. *Ковалевський М. При джерелах боротьби. Спомини, враження, рефлексії*. Інсбрук, 1960. С. 357. 11. Матеріали засідання Комітету Центральної Ради 16 липня 1917 р. // Вісти з УЦР. № 5. травень 1917 р. С. 2. 12. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України. Інститут історії України. Київ, 1996. Т. 1.: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / В. Ф. Верстюк та ін. (упоряд.). 1996. С. 316–317. 13. *Яковлів А. Згадана праця*. 14. *Шелухін С. Визнання Української Республіки Росією* // На переломі. Ч 3. С. 26. 15. ЦДАВО України, ф. 1115, оп. 1, спр. 1, 272 арк. 16. Див. наприклад *Георг Елінек, Пауль Лабанд*. 17. *Палиєнко М. Суверенитет. Историческое развитие идеи суверенитета и ее правовое значение*. Ярославль, 1903. С. 530–550.

Ivanova A. Yu. Discussion on constitutionalizing of the Ukrainian State of 1917–1921th

In the article the author analyzes the state of modern historiography on the problem of the Ukrainian revolution. Separate attention is paid to the analysis of modern events understanding of federation and sovereignty.

The Central Rada saw the UPR as part of a federal republic in the federation as a Union of free peoples. «The Russian Federation will be the European Union, and then the World Union» - the words that emphasize the essence of the concept of federalism, dominant at that time in the Ukrainian society and advocated by the UPR leaders. In fact, this idea did not deny the idea of the State independence and independence of sovereign Ukraine, but was only a form of its achievement.

Two main tools are used in this article. This, first of all, studies the history of certain terms and reveals their content content in the studied historical conditions. Secondly, the involvement in the analysis of the documents of the historical context in which they acted, as well as the identification of the legal consequences generated by the documents.

The main thing was that actually the realization of the UNR as an independent independent state began before the proclamation of the Fourth Universal, and it was associated with the proclamation of the Third Universal.

Key words: *federation, autonomy, sovereignty, Ukrainian revolution 1917–1921, UNR, Ukrainian state, Ukraine.*

УДК 321 (091); 340.123; 342 (092)

І. В. МУЗИКА,
кандидат юридичних наук

ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА ДЦ УНР В ЕКЗИЛІ ЯК ПАМ'ЯТКА ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Стаття присвячена вивченню документальної спадщини ДЦ УНР в екзилі як пам'ятки правової думки. Здійснено спробу розглянути основні напрями політико-

правової думки громадських діячів та політичних угруповань, які брали активну участь в діяльності ДЦ УНР в екзилі. Досліджено постанови, декларації, меморандуми, ноти, резолюції, звернення, програмні документи політичних партій та інші документи, які дають уявлення про особливості та еволюцію політико-правової думки керівництва та осередків ДЦ УНР в екзилі.

Ключові слова: Державний центр УНР в екзилі, документальна спадщина, політичні партії, Українська Національна рада, пам'ятка правової думки, декларації Української Національної Ради, українська еміграція.

Музыка И. В. Документальное наследие ДЦ УНР в изгнании как памятник правовой мысли

Статья посвящена изучению документального наследия ДЦ УНР в изгнании как памятники правовой мысли. Предпринята попытка рассмотреть основные направления политико-правовой мысли общественных деятелей и политических группировок, которые принимали активное участие в деятельности ДЦ УНР в изгнании. Исследованы постановления, декларации, меморандумы, ноты, резолюции, обращения, программные документы политических партий и другие документы, дающие представление об особенностях и эволюции политико-правовой мысли руководства и ячеек ДЦ УНР в изгнании.

Ключевые слова: Государственный центр УНР в изгнании, документальное наследие, политические партии, Украинская Национальная Рада, памятник правовой мысли, декларации Украинской Национальной Рады, украинская эмиграция.

Muzyka I. V. Documentary heritage of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile as a memorial of legal thought

The article is devoted to the study of the documentary heritage of the SC UPR in the exile as a monument of legal thought. An attempt was made to consider the main areas of political and legal thought of public figures and political groups that took an active part in the activity of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile. Decisions, declarations, memorandums, notes, resolutions, appeals, program documents of political parties and other documents, which give an idea of the peculiarities and evolution of the political and legal opinion of the leadership and centers of the State Center for Ukrainian Republic of People's in exile, are explored.

Key words: the State Center for Ukrainian Republic of People's in exile, documentary heritage, political parties, Ukrainian National Council, the memorial of legal thought, the declaration of the Ukrainian National Council, ukrainian emigration.

Важливе методологічне значення для осмислення історичних характеристик буття права має вивчення пам'яток правової думки, зокрема й документальної спадщини Державного Центру УНР в екзилі як пам'ятки правової думки української політичної еміграції.

Окремі аспекти правових поглядів діячів Державного Центру УНР в екзилі висвітлені в працях різних часів: Л. Н. Винара¹, А. Ю. Іванової², М. А. Лівицького³, Ю. В. Недужка⁴, І. Ю. Панової⁵, Я. Б. Рудницького⁶, В. О. Парандій⁷, В. М. Піскуна⁸, В. Трембійського⁹, В. М. Яблонського¹⁰ та ін.

Як зазначає І. Ю. Панова, уряд УНР від 1923 р. втрачає своє офіційне визнання і продовжує діяти як політичне угруповання частини української еміграції. У 1923–1992 рр. ДЦ діє легально як громадська організація, створює свої органи та структурні підрозділи в різних країнах, бере активну участь у різних міжнародних і громадських організаціях, веде активну пропагандист-

ську і видавничу діяльність¹¹. Водночас Уряд УНР в екзилі, хоч і був у зменшеному складі, зазначає В. Трембіцький, продовжував активну нормотворчу діяльність¹². Утім, нормативні акти ДЦ, оскільки він мав статус громадської організації, не мали юридичної сили і відігравали роль документів програмно-і організаційно-установчого характеру.

Серед нормативних актів ДЦ організаційно-установчого характеру, зокрема, слід назвати Закон про тимчасове Верховне Управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці від 12 листопада 1920 р.¹³, Закон про Раду Республіки від 12 січня 1921 р.¹⁴, Статут Ради Народних Міністрів (1922 р.)¹⁵, Тимчасовий Закон про реорганізацію українського державного центру від 10 червня 1948 року з доповненнями від 30 грудня 1949 року, 26 червня 1949 року¹⁶, а також 1954, 1957, 1971, 1973, 1979 та 1989 років. Зокрема, відповідно до ст. 1 Тимчасового Закону про реорганізацію українського державного центру органами Державного Центру Української Народної Республіки визначалися Українська Національна Рада, Голова Директорії як Голова Держави з титулом Президента і Уряд. В Законі закріплювалися функції, структура, порядок формування та роботи цих органів.

Проте правові погляди політичних і громадських утворень, що склали кістяк ДЦ УНР в екзилі, та їхніх лідерів найповніше віддзеркалюють не установчо-організаційні нормативні акти ДЦ, а саме постанови, декларації, меморандуми, ноти, резолюції, звернення, програмні документи політичних партій тощо, які дають уявлення про особливості та еволюцію політико-правової думки керівництва та осередків ДЦ УНР в екзилі.

У своєму зверненні до Ради Республіки (існувала в січні – серпні 1921 р.) від 3 лютого 1921 р. С. Петлюра зазначав, що головним завданням ДЦ УНР є консолідація зусиль всіх національних сил, «щоб здобути українську національну свободу і суверенність». Слід, наголошував він, виявити непохитну волю до здобуття незалежної держави і міцно об'єднатись в почутті національної єдності та державної дисципліни ... й переконати світ, що східне питання без українців розв'язане бути не може і що Україна мусить бути визнана як самостійна держава. Це можливо лише за умови, коли Рада Республіки допоможе об'єднатися навколо неї українському громадянству й виробити єдину волю, яка допоможе попри невдачі та несприятливі обставини, довести націю до здійснення поставленої мети. Найважливішою справою він вважав турботу про армію, її збереження та реорганізацію за допомогою іноземних консультантів-інструкторів та членів Вищої Військової Ради. Іншим важливим завданням була реорганізація влади та перегляд усієї системи державного апарату. Також С. Петлюра наголошував на необхідності відновлення економічного життя України та приділенні пильної уваги інтересам пролетаріату і ремісництва України. Він пропонував ставитися з великою повагою до українського робітництва й не чинити розправу над збільшовиченими елементами, а поліпшити умови їхнього життя і праці. Також наголошував на необхідності опікуватися становищем селянства й підготувати майбутню земельну реформу¹⁷.

Необхідно зазначити, що політико-правова платформа ДЦ створювалася й реалізувалася майже виключно представниками українських політичних партій, які продовжували діяти на еміграції¹⁸. Це традиційна риса українського політикуму, оскільки в період української національної революції 1917–1921 рр.

сформувалася багатопартійна система, про свідчить партійний склад органів влади та самоврядування УНР¹⁹.

У 20-х – на початку 30-х рр. українські партії, що діяли на еміграції, були ідеологічними партіями і ставили собі за головну мету повалення більшовицького режиму та збереження традицій й відтворення української державності. Зокрема, у передмові до збірника документів «Українська політична еміграція 1919–1945» А. В. Кентій і В. С. Лозицький зазначають, що на думку С. В. Петлюри – головного отамана Державного Центру УНР в екзилі, основним завданням української еміграції було збереження традиції української державності²⁰. Українська головна еміграційна рада (УГЕР), створена 25–26 червня 1929 р., та Європейське об'єднання українських організацій на чужині, створене 1932 р., яке співпрацювало з Державним Центром УНР, також намагалися реалізувати національно-державницький ідеал українського народу²¹.

Утім, концепції української державності різних угруповань української політичної еміграції у міжвоєнний період суттєво відрізнялися від концепції керівництва ДЦ УНР. У своєму творі «Державність чи гайдамащина» (1931) О. Я. Шульгин зазначав, що найактуальнішим питанням, навколо якого точилися суперечки в тодішньому емігрантському середовищі, було вирішення, що важливіше – соборність чи самостійність. Прихильники уряду УНР основними завданнями вбачали боротьбу за незалежність і самостійність держави, єдність і соборність нації, права українських нацменшин. Ідею ж соборної держави вважали лише ідеалом і виступали за співпрацю з урядами західних країн²². О. Я. Шульгин гостро критикує позицію В. Л. Панейка, який вважав концепцію самостійності безнадійною, аморальною і шкідливою й обстоював думку, що «врятувати Східну Галичину й визволити її нещасну людність...» можливо лише за умови приєднання Східної Галичини до Радянської України за допомогою Росії²³. Так само критикує О. Я. Шульгин позицію українських націоналістів, які заперечували можливість співпраці як з західними країнами, так і з СРСР.

Зокрема, в програмі Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) наголошувалося, що ця організація об'єднує лише українців і є партією позакласовою і загальнонаціональною, національною, а не інтернаціональною. Партія виступала за спільне порозуміння між капіталістами і робітниками, яке базується «на солідарності і спільності інтересів капіталу і праці». УНДО не визнавала існування в Україні ні буржуазії, ні пролетаріату, вважала класову ідеологію соціалістів такою, що руйнує солідарність нації, і виступала проти диктатури пролетаріату. Головною своєю метою партія проголошувала: згуртування української нації, боротьбу з зовнішніми ворогами (Польща, Угорщина, Румунія, Чехословаччина, РСФСР), які, на думку УНДО, окупували і розділили українські землі, і внутрішніми ворогами за соборність і самостійність української держави як запоруку існування українського народу; побудову демократичного державного устрою, за якого вся влада походить від народу і всі громадяни мають рівні права і обов'язки. В програмі УНДО перераховувалися такі основні права громадян: свобода пересування і вибору місця проживання; свобода слова, думки, преси, зборів і створення громадських організацій і профспілок; свобода страйків, демонстрацій та масових протестів. Передбачалася також незалежність суду та заборона без рішення суду арешту,

обшуків, вилучення об'єктів приватної власності та перегляду кореспонденції. За формою правління майбутня держава мала бути парламентською республікою²⁴.

Позиція О. Я. Шульгина віддзеркалювала не лише позицію уряду УНР, а й Української радикально-демократичної партії (УРДП), одним з очільників якої він був. Зокрема, в політичній платформі партії (1923) зазначалося, що основні гасла партії такі: нація вища за класи, держава вища за партії, українська держава має стати самостійною і незалежною за умов політичної, військової та фінансової підтримки західних держав у боротьбі з Радянською Росією та відновлення економіки. Партія вважала вирішення земельного питання найважливішою справою і пропонувала визнати основними дві форми власності на землю – приватну і колективну. Майбутня українська держава мала бути федеративною, демократичною парламентською республікою з загальним виборчим правом, рівними правами громадян й забезпеченням основних прав і свобод людини та децентралізацією державною влади²⁵.

Кардинально відрізнялася від позиції УРДП позиція Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР). В резолюції закордонної конференції УПСР в Празі від 6 лютого 1927 р. зазначалося, що партія, залишаючись непримиренною до більшовицької ідеології, програми і методів диктатури над трудовими масами, продовжує боротьбу за суверенність української державності і закликає трудові маси боротися шляхом революції за такі зміни в УРСР: скасувати більшовицьку диктатуру ВКП (КП(б)У) і перейти до режиму трудової радянської демократії; перетворити СРСР на справжню вільну спілку самостійних рівноправних радянсько-демократичних трудових республік; легалізувати всі соціалістичні партії; проголосити свободу слова, друку, зборів, спілок у межах трудової демократії; скасувати смертну кару і висилки; дозволити класово-професійну організацію трудового селянства; запровадити пропорційний спосіб формування органів влади і управління, війська та міліції з представників трудових мас основних національностей України; проголосили й реалізувати принцип соборності українських земель в Українській Соціалістичній Республіці в етнографічних межах та приєднати Кубань, Вороніжщину, Курщину і Донщину; забезпечити національно-персональну автономію національним меншинам²⁶.

Не зважаючи на спільні прагнення українських політичних партій відтворити українську соборну самостійну державу, через наведені ідеологічні розбіжності у політичних платформах консолідації, а тим більш вироблення єдиної політичної програми, в рамках ДЦ УНР в екзилі у міжвоєнний період так і не відбулося²⁷.

Тому, як зазначають дослідники цього періоду діяльності ДЦ УНР та учасники тих подій, зміст нормативних актів центру переважно визначався відповідно до положень політико-ідеологічних платформ політичних партій, до яких належало його керівництво.

Спроба виробити спільну політичну платформу й закріпити її основні положення у нормативному акті конституційного характеру розпочалася на початку 1940-х рр. Як зазначає В. М. Яблонський, первинно основними були такі питання: хто має стати лідером визвольної боротьби і яке політичне середовище стане об'єднавчою платформою – Державний центр УНР (А. Лівіцький), Ор-

ганізація українських націоналістів (А. Мельник), Закордонні частини Організації українських націоналістів (С. Бандера), Єдина організація гетьманського руху, лідером якої 1948 р. став Д. Скоропадський. Консультативні зустрічі політичних лідерів розпочалися у середині 1940-х рр., а 1946 р. була створена спеціальна комісія для підготовки реорганізації ДЦ УНР в екзилі. З метою подолання жорсткої конкуренції цих політичних угруповань 19 квітня 1947 р. було скликано нараду представників демократичних політичних партій, яка ухвалила створення Національної ради – емігрантського передпарламенту, до якого б увійшли представники українських емігрантських партій, що підтримували ідею незалежності України. Для вирішення питань реорганізації ДЦ його президент А. Лівіцький призначив комісію на чолі з прем'єр-міністром часів Директорії І. Мазепою, до складу якої було включено представників всіх діючих політичних партій: Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), Української соціалістично-радикальної партії (УСРП), Української революційно-демократичної партії (УРДП), Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), Організації Українських Націоналістів (ОУН), Організації Українських Націоналістів (революціонерів) (ОУН (р)), Союзу гетьманців-державників (СГД), Українського національно-демократичного союзу (УНДС). Комісія І. Мазепа, підготувала проєкт регламенту та відозви першої сесії УНРади 15 липня 1948 р. й завершила свою роботу, а її члени у повному складі включилися в роботу новообраної Ради²⁸.

В Декларації Української Національної Ради, прийнятій на першому засіданні її I сесії 16–20 липня 1948 р. в Авгсбурзі (Баварія) після тривалих дискусій представників політичних партій, зазначалося, що Українська Національна Рада: постановила реорганізувати ДЦ УНР; проголосила протест проти окупаційної влади російських більшовиків в Україні, яка не мала права виступати від імені українського народу; перебрала на себе повноваження представляти перед світовою громадськістю інтереси українського народу «до створення Незалежної Соборної Української Держави»; проголосила своєю метою боротьбу за здійснення в українській незалежній державі «всіх демократичних громадянських вольностей, за здорову українську родину, за передачу землі селянам у трудову власність, за вільну працю і законну її охорону, за знищення визиску і за найвищий добробут працюючих, за державне порядкування великою промисловістю, за вільні індивідуальні підприємства, за організацію вільної кооперації і за всебічний розвиток духовної культури»²⁹.

На цій же сесії було прийнято Тимчасовий Закон про реорганізацію українського державного центру, який увійшов в силу 10 червня 1948 р. після підписання його А. Лівіцьким та в який 26 червня 1949 р. були внесені деякі доповнення пленумом Української Національної Ради (затверджені А. Лівіцьким 30 грудня 1949 р.).

УНРада формувалася на багатопартійній основі. Зокрема, у ст. 5. Тимчасового Закону зазначалося, що Українська Національна Рада складається з представників українських політичних партій, що визнають незалежність та соборність Української держави, засаду лояльної співпраці з іншими українськими групами, свободу вислову думки і переконання та свободу суспільних організацій в Українській державі. Українські політичні партії були представлені в

Національній Раді у таких політичних секторах: соціалістичному, центро-демократичному та націоналістичному (по 12 мандатів кожному) і монархічному (4 мандати).

Широкого відгуку серед українського емігрантського середовища набула Декларація III-ї сесії Української Національної Ради (1954 р., Мюнхен), в якій констатовалося, що московська окупаційна влада тримає український народ понад 30 років у комуністичній неволі, застосовує методи масового терору, нищення національної культури та фальсифікації історії. Продовжується експлуатація українських селян і робітників, виселення українців за Урал під приводом «освоєння цілин і облогів», сільське господарство руйнується рабською колгоспною системою, господарчі можливості України використовуються для імперіалістичних цілей Москви, яка вперто прямує до панування над усім світом. Наголошувалося, що через загрозу атомної війни ДЦ УНР шукатиме мирні шляхи боротьби з більшовицькою агресією. В декларації також наголошувалося, що ДЦ прагне підтримувати добрі стосунки з усіма сусідніми державами та народами, зокрема, з російським народом, разом з яким буде боротися проти всіх виявів московського імперіалізму. Зазначалося, що московський уряд без згоди України долучив до її території Крим, але не повернув на батьківщину насильно депортованих татар. Також підкреслювалося, що ДЦ УНР продовжує юридично правому традицію УНР 1917–1920 рр. прагне гарантувати свободу і всебічний розвиток національних меншин, зокрема єврейського народу, який постраждав під час окупації, й засуджує всі форми расової, національної й релігійної дискримінації та радянський антисемітизм. Керівництво ДЦ також наголошувало на безперервності української державницької традиції й закликала політичні угруповання, що залишаються поза Українською Національною радою, об'єднатися навколо неї і усвідомити той важливий факт, що на чужині продовжує діяти створений в Україні й «вільно обраний українським парламентом, Трудовим Конгресом Уряд Української Народної Республіки». Це є важливим аргументом на міжнародній арені та зброєю у боротьбі «проти агентури московського імперіалізму в Києві, яка називає себе урядом УРСР»³⁰.

У зверненні ДЦ УНР до українського народу з нагоди сорокаріччя Акту Соборності (січень 1959 р.) зазначалося, що український народ впертою і жертвовно боротьбою довів свою вірність ідеї незалежної соборної Української Народної Республіки, проголошеної у січні 1919 р. в боротьбі проти ворожих Україні сил – московсько-більшовицької і гітлерівської. Наголошувалося, що «українці не відмовилися і не відмовляться від своїх найвищих ідеалів: справжньої Соборності в Незалежній і Суверенній Народноправній Державі... Ця справа передвирішена суверенною волею українського народу в Актах Самостійності і Соборності 22 січня 1918 і 22 січня 1919 років! Державний Центр УНР, виконуючи тяжке завдання репрезентації волі і прагнень українського народу перед світом і намагаючись допомогти йому у безупинній боротьбі за волю, непохитно стоїть на позиціях автоматичного відновлення встановленої всенароднім волевиявленням самостійної, соборної і суверенної Української Народної Республіки. ... ДЦ УНР ... з іноземними силами буде говорити та домовлятися лише як рівний з рівними – на підставі визнання ними здійсненого і передвирішеного українським народом сорок років тому Актами 22 січня права на повну державну Суверенність і територіальну Соборність. Майбутній дер-

жавний устрій та господарсько-соціальний лад вільної, незалежної і соборної України встановить сам Український народ через своїх вільно і демократичним способом венародних представників»³¹.

Про відданість українській державницькій традиції свідчить також п. 6 резолюції 5-ї сесії УНРади від 23 листопада 1961 р., в якому зазначалося, що Державний Центр УНР чи його окремі органи можуть співпрацювати лише з такими іноземними інституціями або установами, які ставлять виразно позитивно до національно-державних аспірацій українського народу, а їхня політика або акції не суперечать аспіраціям та державним Актам 22 січня 1918–1919 років і статусові Державного Центру³².

Резолюцією 7-ї сесії УНРади від 18 грудня 1979 р. було схвалено важливу поправку до Тимчасового Закону про реорганізацію українського державного центру про створення в УНРаді громадсько-виборного сектора і урівняння кількість мандатів від делегацій окремих партій. Це мало оживити роботу УНРади за рахунок поповнення делегатами з різних країн світу та сприяти згуртуванню та взаємопорозумінню різних за інтересами груп української еміграції³³.

Як видно з декларацій 8-ї (1979 р.) і 9-ї (1984) сесій УНРади, до мети і завдання ДЦ було додано викладену у відповідному Зверненні до ООН вимогу про визнання УРСР російською колонією та надання допомоги українському народові у звільненні від російської окупації. Було заплановано масштабну акцію з метою домагатися «деколонізації СРСР». Наголошувалося також, що ДЦ УНР є правонаступником державних органів УНР 1917–1920 рр.³⁴.

Надзвичайна Сесія УНРади 10-го скликання 14–15 березня 1992 р. схвалила «Додаток» до «Тимчасового Закону Державного Центру УНР» про закінчення дії і повноважень Державного Центру УНР і передачу їх законній владі самостійної і незалежної України³⁵.

Отже, як видно з наведених положень, основними напрямками політико-правової думки громадських діячів та політичних угруповань, які брали активну участь в діяльності ДЦ, були: соціалістичний, ліберально-демократичний, націоналістичний та монархічний. Зокрема, обґрунтовувалися і обстоювалися такі основні ідеї: незалежність і самостійність української держави, соборність українських земель в етнографічних межах; неперервність української державницької та правової традиції та позиціонування ДЦ УНР в екзилі й сучасної Української держави правонаступниками УНР 1917–1919 рр.; народний суверенітет («народне самовизначення»), демократія, парламентаризм, багато-партійність, загальне, рівне і пряме виборче право, децентралізація та широке самоврядування як засади державного ладу; заперечення диктатури пролетаріату; визнання України окупованою територією та УРСР російською колонією; свобода і всебічний розвиток національних меншин; непорушність та дотримання основних прав і свобод громадян України.

1. *Державний центр* Української Народної Республіки в екзилі: Статті і матеріали / Зредагували Любомир Р. Винар, Натал. Пазуняк; Філадельфія; Київ; Вашингтон. Фондація ім. С. Петлюри; Веселка; Фондація Родина Фещенко-Чопівських, 1993. 494 с. 2. *Іванова А. Ю.* Проблема юридичного оформлення історико-культурної спадщини УНР // *Правова держава*. Вип. 28. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корещько НАН України, 2017. С. 18–27. 3. *Лівцицький М. А.* ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками. Мюнхен-Філядельфія: Українське інформаційне бюро. 72 с. 4. *Недужко Ю. В.*

Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття): дис. ... докт. іст. наук: 07.00.01 / Національна Академія наук України. Інститут історії України НАН України. Київ, 2009. 498 с. **5.** *Панова І. Ю.* Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: історико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01, НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2014. 200 с. **6.** *Рудницький Я. Б.* ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками. 3-є вид. Оттава: Архівний комітет УНР, 1995. 96 с. **7.** *Трембіцький В.* Правні підстави Екзильного уряду України (1920–1985) // *Око світу*. 1986, № 2. С. 31–42. **8.** *Піскун В. М.* Політичний вибір української еміграції (20-і роки ХХ століття): Монографія. Київ: МП Леся, 2006. 672 с. **9.** *Парандій В. О.* Діяльність Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі: соціально-політичний аспект (1920–1944 роки): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Кам'янець-Подільський, 2012. 19 с. **10.** *Яблонський В.* «Конституція» Державного Центру УНР в екзилі у 1948–1992 рр. // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. 2014. Вип. 10. С. 330–348. **11.** *Панова І. Ю.* Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: історико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2014. С. 14. **12.** *Трембіцький В.* Правні підстави Екзильного уряду України (1920–1985) // *Око світу*. 1986, № 2. С. 35. **13.** *Вістник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки*. 1920 р. 19 листопада. **14.** *Вістник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки*. 1921 року 10 листопада. С. 3–4. **15.** *Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України*. Ф. 1065, оп. 2, спр. 538. Арк. 40–41. **16.** Там само. Ф. 5235, оп. 1, спр. 10. Арк. 78–83. **17.** *Український парламентаризм на еміграції: Державний центр УНР: документи і матеріали. 1920–1992.* / Упорядник В. Яблонський. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2012. С. 25–26. **18.** Див.: *Маркусь В.* Українські політичні партії на еміграції в 1945–1955 роках // *Сучасність*. Мюнхен, 1984. Ч. 10. С. 64–70; *Панченко О.* Організація українських націоналістів за кордоном в контексті українського державотворення. Галяч, 2003. 466 с.; *Киричук Ю.* Українські емігрантські партії повоєнного часу (1945 – кінець 1950-х років) // *Вісник Львів. ун-ту*. Серія: історія. 2002. Вип. 37/1. С. 364–378. **19.** *Музика І. В.* Ідея багатопартійності в українській політико-правовій думці та державотворчій практиці останньої чверті ХІХ ст. – першої чверті ХХ ст.: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 1996. 230 с. **20.** *Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали*. Київ: Парламентське вид-во, 2008. С. 5. **21.** Там само. С. 37–38. **22.** *Шульгин Олександр*. Держава чи гайдамащина: (Збірник статей і документів). Париж, 1931. С. 15–16. **23.** Там само. С. 20–21. **24.** *Черкавський Олекса*. Чого хоче Українське національно-демократичне об'єднання? Коротке пояснення програми Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО). Перемишль, 1927. С. 1–19. **25.** *Платформа Української Радикально-Демократичної партії (С.Ф.)*. На правах рукопису. Видає група У.Д.Р. партії в Празі. Прага, 1923. **26.** *Резолюції Закордонної Конференції УПС-Р 6 лютого 1027 р. в Празі*. Прага, 1927. С. 10–11. **27.** Див.: Українська політична еміграція 1919–1945 ... **28.** *Яблонський В.* «Конституція» Державного Центру УНР в екзилі... С. 334, 339. **29.** *Державний центр Української Народної Республіки в екзилі...* С. 369–371. **30.** *Український парламентаризм на еміграції...* С. 324–326. **31.** Там само. С. 554–556. **32.** Там само. С. 531. **33.** Там само. С. 654. **34.** Там само. С. 752–753. **35.** Там само. С. 797.

Muzyka I. V. Documentary heritage of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile as a memorial of legal thought

The article is devoted to the study of the documentary heritage of the SC UPR in the exile as a monument of legal thought. An attempt was made to consider the main areas of political

and legal thought of public figures and political groups that took an active part in the activity of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile. Decisions, declarations, memorandums, notes, resolutions, appeals, program documents of political parties and other documents, which give an idea of the peculiarities and evolution of the political and legal opinion of the leadership and centers of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile, are explored.

The main directions of political and legal thought of public figures and political groups that took an active part in the activities of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile were: socialist, liberal-democratic, nationalist and monarchist. In particular, the following main ideas were substantiated and defended: independence of the Ukrainian state, the unity of the Ukrainian lands in the ethnographic boundaries; the continuity of the Ukrainian state and legal tradition and the positioning of the State Center for Ukrainian People's Republic in exile of the modern Ukrainian state successors of the UNR 1917–1919; popular sovereignty («national self-determination»), democracy, parliamentarism, multi-party system, general, equal and direct suffrage, decentralization and broad self-government as the principles of the state system; denial of the dictatorship of the proletariat; recognition of Ukraine by the occupied territory and the Ukrainian SSR by the Russian colony; freedom and comprehensive development of national minorities; the inviolability and observance of the basic rights and freedoms of Ukrainian citizens.

Key words: the State Center for Ukrainian People's Republic in exile, documentary heritage, political parties, Ukrainian National Council, the memorial of legal thought, the declaration of the Ukrainian National Council, ukrainian emigration.

УДК 321 (091), 340 (091), 342.5 (477)

Л. В. ХУДОЯР,
кандидат юридичних наук

КОНЦЕПЦІЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В КОНСТИТУЦІЙНИХ АКТАХ УСРР–УРСР 1917–1937 РР.

Досліджується становлення та еволюція концепції принципу рівності, закріпленої в конституційних актах УСРР–УРСР 1917–1937 рр. Висвітлюються теоретичні засади концепції та особливості її відображення в нормах Конституцій УСРР 1919 й 1929 рр. та Конституції (Основного Закону) УРСР 1937 р. Розкривається зміст концепції принципу рівності шляхом аналізу розуміння її творцями таких понять як «народовладдя», «народ», «демократія», «диктатура», «права людини і громадянина».

Ключові слова: принцип рівності, конституція УСРР, конституція УРСР, диктатура пролетаріату, тоталітарний режим, права людини і громадянина, рівноправність.

Худояр Л. В. Концепция принципа равенства в конституционных актах УССР–УССР 1917–1937 гг.

Исследуется становление и эволюция концепции принципа равенства, закреплённой в конституционных актах УССР–УССР 1917–1937 гг. Освещаются теоретические основы концепции и особенности ее отражения в нормах Конституций УССР 1919 и 1929 гг. и Конституции (Основного Закона) УССР 1937 г. Раскрывается содержание